

ЖЕЉКО БЈЕЛАЈАЦ*
Правни факултет за привреду и
правосуђе
Нови Сад

УДК 316.624:343
Оригиналан научни рад
Примљен: 01.02.2016
Одобрен: 15.02.2016
Страна: 189-200

ПОДИЗАЊЕ КОЛЕКТИВНЕ СВЕСТИ И ЕДУКАЦИЈА МЛАДИХ КАО ОДГОВОР НА ЕКСПАНЗИЈУ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Сажетак: Трговина људима је озбиљан злочин којим се тешко крше људска права. То је облик криминалне делатности којом се људи експлоатишу на најсуровије начине. Жртве се врбују лажним обећањима о добро плаћеним пословима и привлачним могућностима, а потом се суочавају психофизичким тортурама, сексуалном експлоатацијом, присилним радом и др. Трговина људима је заиста постала глобална претња стотинама хиљада угрожених жена, мушкараца и деце широм света. Глобални напори у борби против трговине људима кроз промовисање политике која инкриминише трговце и пружа заштиту жртвама, не дају задовољавајуће резултате. Стога подизање колективне свести о трговини људима и едукација младих као одговор на експанзију овог феномена, јесте важан корак у превенцији, односно самозаштити и пружању помоћи другима, како не би постали жртве овог окрутног злочина против човечности.

Кључне речи: трговина људима, злочин, колективна свест, едукација, превенција

Увод

Трговина људима/модерно ропство, није како се то лаички мисли, индивидуални феномен који угрожава ограничен број људи, већ је то феномен који је попримио планетарне размере, постајући тако глобална претња милионима људи, мушкарцима, женама и деци на сваком континенту и региону широм света. Овом феномену који има дубоке друштвене и економске импликације, нарочито погодује глобализација и употреба нових технологија, што је довело до тога да ова криминална делатност, постане веома организован и уносан посао, који генерише на десетине милијарди долара профита на годишњем нивоу.

* zdbjelajac@gmail.com

Узроци трговине људима су: сиромаштво, незапосленост, миграциони чиниоци, степен хуманог развоја, управљања и владавине права, неједнакост полова, дискриминација на тржишту рада, милитаризација региона, организовани криминал, корупција, насиље у породици, недостатак образовања и информисања, породични миље и ендогени фактори и др. Заправо, комплексност феномена трговине људима, укорјењеног готово у свим сферама живота и рада савременог човека, најбоље се може предочити кроз анализу узрока, који доприносе тенденцији перманентног раста ове појаве. Наиме, као што се запажа, узроци трговине људима су сложени и многоструки, почевши од оних који се односе на макросоцијалне факторе, па све до оних на микроплану, које карактеришу између осталог личне подложности и склоности.

Облици експлоатације из којих се акумулира велика добит међусобно се разликују, али сви подразумевају насилну експлоатацију и злоупотребу људских бића и њихових права. Видови експлоатације могу имати широк дијапазон, од сексуалне експлоатације, експлоатације радне снаге, поробљавања као радника у домаћинству, укључивања у криминал, присилне војне службе, уговорених бракова, итд. При том, ниво психичких и физичких оштећења код жртава трговине људима до те мере је изражен да га је веома тешко изнова избалансирати и оспособити жртве до одговарајућег телесног и менталног здравља.

Имајући у виду чињеницу да трговина људима представља грубо кршења људских права (па би стога требала бити препознатљива и као најекстремнији облик повреде људских права), те да годишњи глобални промет који се остварује од овог облика криминала готово постаје конкурентан са профитом оствареним од трговине наркотицима, сузбијање ове појаве упоредо са тероризмом и кријумчарењем наркотика, назначава се као приоритет савремене међународне заједнице која се суочава са бројним изазовима.

Подизање колективне свести о трговини људима и едукација младих као одговор на експанзију ове појаве, мора се поставити као императив у борби за сузбијање овог суровог антицивилизацијског злочина против човечности.

Трговина људима – злочин против човечности

Стотине хиљада особа, на планетарном нивоу нестане под веома чудним околностима. Неке нестале особе су заправо жртве трговине људима, а поједине пронађу уточиште у разним сектама, где су такође изложене тортури уз различите облике манипулација. Поједине нестале особе никада не пронађу уточиште у сигурним склоништима, већ „падају“ у руке немилосрдних криминалаца, трговаца људима, протагониста једног од најгорих злочина нашег доба. Мушкарци су најчешће жртве због присилног рада, жене због сексуалне експлоатације, а деца због просјачења и продаје породицама без деце ради усвајања. Нека од деце, бивају украдена, одмах након порођаја, не осетивши топлину мајчиног загрљаја.¹ На пример, афера украдених беба још увек је ак-

¹ Жељко Бјелајац, Милован Јовановић, „Трговина људским органима-Злочин савременог доба“, *Политичка ревија*, Вол.39, бр. 1/2014, Институт за политичке студије, Београд, 2014, стр. 269-284.

туелна у Србији. Чак 6.000 родитеља у Србији сумња да су им бебе украдене одмах по рођењу, а њих 1.500 је у претходних неколико деценија покренуло тужбе и кривичне пријаве, од којих ниједна никада није решена, уз образложење да су застареле. Држава је планирала да покрене истраге о свим пријављеним случајевима нестанка деце у српским породицима у последњих неколико деценија.

Трговина људима је феномен који има тешке последице у односу на сигурност, бољитак и људска права жртава, које у свим фазама и процесима овог злочина трпе физичко и сексуално злостављање, присиљене на живот у условима физичког и психолошког заточеништва. Није реткост да жртве бивају и убијене у знак поруке и упозорења другим жртвама у циљу спречавања сведочења или тражења помоћи, али и осигурања трајне контроле и константног надзора ради што дугорочнијег изабљивања и експлоатације жртава.² Жртве трговине људима улазе у круг терора и суровости, због изузетно бруталног психофизичког третмана од стране трговаца људима.³ Дакле, условно речено, у најблажим облицима, особе се продају новим „власницима“, али многе завршавају као жртве трговања људским органима, најбруталнијег злочина савременог доба. Управо из тих разлога Принципи и смернице које су препоручиле УН о људским правима и трговини људима, почињу насловом „Примат људских права“. Наиме, жртвама се ускраћује право на: живот, рад, образовање, достојанство, сигурност, право на једнакост, слободу кретања, право на здравље и др. При том, жене жртве трговине људима, приликом сексуалне експлоатације нису у ситуацији да спроведе мере нормалне здравствене заштите, па је заступљеност ХИВ-а/АИДС-а, код њих процентуално најизраженија. Тако се ниподаштава право на живот и право на здравље, као и концепт људског достојанства, супротно међународним нормама и постављеним цивилизацијским стандардима.

У циљу општег сагледавања, важно је напоменути да трговци људима у циљу сексуалне експлоатације егзистирају на неколико различитих нивоа, од спонтаних неорганизованих контаката на ниском нивоу, до врло комплексних, софистицираних, међународних организованих мрежа на високом нивоу. Трговина људима садржи и обухвата три међусобно повезана елемента: регрутовање, миграцију и експлоатацију. Постоје четири основна начина којима се жене регрутују у трговини људима: потпуна присила путем отмице (киднаповање), обмана кроз обећање о легитимном запослењу, обмана путем полуистине, свесно прихватање рада у проституцији. При том, жртве се контролишу и експлоатишу кроз следеће механизме: обавезивање због задужености, изолација - одузимање докумената, употреба насиља и застрашивање, претње насиљем против породице жртве, психолошко заробљавање и тортура.⁴ Из приложеног

² Božidar Banović, Željko Bjelajac, „Traumatic experiences, psychophysical consequences and needs of human trafficking victims“, *Vojnosanitetski preglad*, vol. 69, iss. 1, Uprava za vojno zdravstvo MO Srbije, Beograd, 2012, str. 94-97.

³ Željko Bjelajac, Žaklina Spalević, Božidar Banović, „Psychophysical status of human trafficking victims“, *HealthMED journal*, Volume 7, Number 4, DRUNPP, Sarajevo, 2013, pp. 1341-1347.

⁴ Željko Bjelajac, Miloš Marković, Zoran Pavlović, „Particulars of Modern Slavery as a Deviant Social Phenomenon“, *Review of International Affairs*, Vol. LXIII, No. 1146, April-June 2012, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, pp. 33-50.

се да запазити да трговина људима представља један комплексан глобални и по много чему јединствен злочиначки феномен који захтева једнообразну и континуирану акцију међународне заједнице.

С тим у вези, као реакција на овај свеprisутни негативни друштвени феномен, уз Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, 2000-те године, усвојен је и Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, тзв. Палермо протокол, као први значајни међународни документ који се бави проблемом трговине људима на савремен и свеуобухватан начин. Тај документ, уз све недостатке, поставио је апсолутне стандарде у погледу дефиниције овог феномена, јер заправо најчешће прихваћена дефиниција трговине људима потиче из поменутог Палермо протокола, који између осталог, у члану 3. дефинише које радње представљају облике трговине људима:

За сврху овог протокола: (а) „трговина људским бићима“ значи врбовање, превозење, пребацивање, скривање и примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем, у циљу експлоатације. Експлоатација обухвата, као минимум, експлоатацију проституције других лица или друге облике сексуалне експлоатације, принудни рад или службу, ропство или однос сличан ропству, сервитут или уклањање органа; (б) пристанак жртве трговине људским бићима на намеравану експлоатацију изнету у подставу (а) овог члана је без значаја у случајевима у којима је коришћена било која мера изнета у подставу (а); (ц) врбовање, превозење, пребацивање, скривање или примање детета за сврхе експлоатације сматра се „трговином људским бићима“ чак и ако не обухвата било које од средстава изнетих у подставу (а) овог члана; (д) „дете“ значи било коју особу млађу од осамнаест година.

У датом контексту, спровођење мера за сузбијање трговине људима све више постаје један од приоритета свих земаља чланица ОУН-а. Стога је у националним оквирима, неопходно створити адекватне законске оквире и ускладити их са законодавством ЕУ и општеприхваћеним међународним стандардима. Поред неопходности успостављања међународне сарадње, потребно је обезбедити помоћ и заштиту жртвама трговине људима, њихову рехабилитацију и реинтеграцију у друштво, а изнад свега, с аспекта превентивних мера, подизање колективне свести и едукација младих мора бити у средишту пажње, као својеврстан одговор на експанзију трговине људима.

Значај подизања колективне свести о трговини људима

Колективна свест је свест коју чини систем заједничких уверења, ставова, погледа на свет и вредности људи у једном друштву, који појединци затичу у одређеној културној и социјалној заједници и који одређује њихов начин мишљења и делања. Појам има кључну улогу у објашњењу многих друштве-

них појава и социјалног понашања људи, јер колективна свест обликује индивидуалну свест појединих припадника друштвене заједнице.⁵ Наравно, „то обликовање“ може ићи у више праваца, почевши од промовисања политика осмишљених како би производиле одбојан став према одређеним негативним појавама у друштву, па све до оних које могу вешто манипулисати људским умом. Образовни систем неретко образује децу и омладину, не за „здраве улоге у заједници“, већ нехотице врши функцију подмукле индоктринације.

Подизање колективне свести о трговини људима, као антицивизацијској појави, један је од излаза којим се потискује ово савремено зло. Појединци који су задужени за сузбијање ове појаве, виде у едукацији младих шансу за благовремене интервенције против трговине људима. Наиме, погрешна су уверења да је трговина људима такав савремени облик ропства који се не може победити, те да „просечна“ особа не може ништа учинити у борби против овог злочина. Чланови друштва, који су наоружани образовањем и знањем о трговини људима, могу теже упасти у „замку“ трговаца људима, могу ефикасније идентификовати починиоце и жртве овог злочина и могу бити кључни у његовом сузбијању. Због тог неспорно уверљивог разлога морају се користити сва расположива средства за подизање свести о трговини људима, те узроцима и последицама које има ова штетна појава по друштво у целини. Постоји, дакле, веома реална потреба да се концепт подизања колективне свести о трговини људима, прошири на глобалном нивоу, како би потенцијалне жртве постале свесне замки и техника за врбовање, које су својствене трговцима људима. Обзиром да је већина младих девојака одрасло без свести о трговини људима, први корак треба да буде њихово „освешћивање“, како би се осигурало да оне, али и будуће генерације буду спремне да се суоче са ризицима трговине људима.⁶ Савремени човек живи у суровом свету у којем се замагљује граница између добра и зла. Он живи и ради под великим притиском у непрестаном искушењу и болу, спашавању и рвању са злом... Управо из тих разлога треба да постоји пажња. Жене, жртве трговине људима, морају бити свесне чињенице, да се на пример, иза плашта примамљивих огласа о добро плаћеним пословима у иностранству, можда крије ланац добро организоване мреже трговаца људима.

Подизање колективне свести о трговини људима је као „довођење светлости у таму“ и то је једноставно глас за жртве. Докле год смо тихи неправда ће наставити да расте.⁷ Свесност је кључ у борби против модерног ропства.⁸ Зато се мора развити друштвена свест, о оштрој осуди и заустављању сексуалне експлоатације поробљених жена, али и свих других облика експлоатације

⁵ sr.wikipedia.org/sr/23/11/2015.

⁶ Жељко Бјелајац, *Трговина људима-Злочин против човечности*, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, 2014, стр. 377.

⁷ <https://exoduscry.com/prevention/awareness/25/11/2015>.

⁸ Rigan Lukadu (eng. *Regan Lookadoo*), „Human Trafficking and Teacher Awareness: Equipping Teachers with Knowledge and Resources to Combat Human Trafficking“, [http://www.campbellsville.edu/Websites/cu/images/Library/Campbell sville_Review/Vol._7_/Human_Trafficking_and_Teacher_Awareness-LookadooR1.pdf](http://www.campbellsville.edu/Websites/cu/images/Library/Campbell%20ville_Review/Vol._7_/Human_Trafficking_and_Teacher_Awareness-LookadooR1.pdf), p.9/02/12/2015.

људских бића. Превенција и искорењивање модерног ропства, не могу бити партнер незнању, јер незнање подстиче раст ове подмукле „индустрије“ и води нас у незнање.

Едукација младих као одговор на експанзију трговине људима

Образовање (*lat. educatus, educate, educere* – изнети; *ducere* – водити; едукација) је процес промене личности у жељеном правцу усвајањем различитих садржаја у зависности од узраста и потреба јединке. Образовање укључује и васпитне, поред образовних садржаја. Најзначајнија образовна институција образовно – васпитног карактера је школа. Развојем система комуникације образовање постаје глобални процес који је тешко усмеравати само у жељеном правцу одређене социјалне заједнице. Образовање је процес у коме друштво преноси акумулирано знање, вештине и вредности, с генерације на генерацију.⁹ Образовање је најважније расположиво средство за подстицање дубљег и складнијег људског развоја, а тиме и за смањење глади, сиромаштва, потлачености, незнања, угњетавања и рата (*UNESCO*).

Едукација младих о трговини људима, представља релативно нови приступ у сузбијању ове појаве. Овај приступ је усмерен на подизање свести о трговини људима нарочито међу школском популацијом. Родитељи, наставници, и други чланови заједнице, треба да охрабрују младе да се наоружају знањем против овог савременог зла. Знаци упозорења за потенцијалну опасност од трговаца људима, морају бити на време детектовани. Када су деца у основној и средњој школи са својим наставницима „снабдевени“ знањем о свим битним аспектима трговине људима, они стварају прву линију одбране против трговаца људима у свом окружењу. У контексту трговине људима, едукација подразумева да се ово кривично дело учини „видљивим“, јер недостатак свести омогућава да оно буде невидљиво, тј. да у „тами“ постоји и да напредује.

Наравно да родитељи имају примарну улогу у васпитавању деце. Међутим, ту улогу им перфидно и полако узима један „нови свет“, а то је виртуелни свет интернета, чију сугестибилност на обликовање понашања младих не треба занемаривати и потцењивати. Тај виртуелни простор, вешто користе трговци људима, како би намамљивали потенцијалне жртве. С друге стране, школе су места, која треба да предњаче у употпуњавању празнина у образовању. Наставници у школама треба да преносе практична знања и вештине, те да утичу на креативност деце. Креатори програма по којима се деца различитог узраста образују, морају исте да измисте из прошлог, по много чему превазиђеног времена у садашње време, које је пуно изазова и опасности. Дефинитивно, у том правцу треба прилагодити наставне програме још у основном образовању и усталити, на пример неке предмете, који би се могли звати „Култура безбедности“ или „Безбедносна култура“, где би се континуирано образовали млади о опасностима и ризицима са којима се суочавају у савременом

⁹ <http://sr.wikipedia.org/sr/02/12/2015>.

друштву. Школе заправо треба да утичу на будност деце. Утолико пре, јер је савремено ропство, између осталог, метастазирало због немара и „успаваности“ друштвене заједнице. Једноставно, да би се спречила експлоатација деце и младих, наставници у школама морају „стићи“ до њих пре трговаца људима, учећи их да постану разумнији и имунији на тактике трговаца људима.¹⁰ Свако дете и сваки млади човек на земљиној кугли заслужује да расте и да живи без опасности од поробљавања и трговине људима. Такође, обавеза је сваког човека да зна шта је трговина људима, како утиче на његов живот и живот других и шта се може урадити против ње. Зато разумевање околности у којима егзистира трговина људима, кроз процес образовања, доприноси оснаживању и самопоштовању младих, али и развоју свести о ризицима комерцијалне сексуалне експлоатације. Интегрисање модерног ропства у постојеће наставне програме, има много позитивних страна које поред побољшања формалног образовања, доприносе афирмацији физичког и психичког здравље деце. Из тог разлога се са уважавањем треба односити према тренду који потенцирају студенти у оквиру високог образовања, а који се односи на организовање разних трибина и учествовање на курсевима о трговини људима. Ти курсеви пружају могућност студентима, да истраже узроке и предложи могућа решења за модерно ропство, те да стечена знања о трговини људима шире у свом окружењу и примењују у својим будућим професијама. Таква тенденција доприноси повећању антитрафикинг курса на глобалном нивоу, што подразумева развој и унапређење глобалне заједнице у борби против савременог ропства.

У, и пре свега оспособљавањем школа, наставника/ца и стручних сарадника/ца да се на квалитетан начин придруже у примени превенције трговине људима, настоји се да се повећа обухват деце и младих који је упознат са проблемом трговине људима, како би били у стању да препознају сумњиве понуде и ситуације које могу довести до тога да постану жртве. Осим тога, важно је и да наставници/це имају довољно знања и вештина да препознају вулнерабилност својих ученика и да адекватно реагују у ситуацијама када препознају да је неко од њих у опасности да се нађе у ланцу трговине људима. Ово је веома важно имајући у виду да, према подацима свих релевантних актера, деца и млади чине значајну већину оних који се врбују за трговину људима, те да је последњих година присутан снажан тренд врбовања све млађих особа.¹¹ Стога, да би процес едукације младих био успешан и да би млади могли стећи одговарајуће вештине за супростављање трговини људима, едукатори/наставници морају располагати не само квалитетним, већ и примењивим знањем, промовишући не „искључиво пасивно образовање“, већ тзв. „образовање у акцији“. Млада особа кроз овај концепт може много тога да научи и добије кроз пројекцију реалних животних ситуација. Живећи и радећи у другачијем амбијенту, млади људи упознају сами/е себе и, истовремено, уче како да се прилагоде датим околностима, развијајући и стичући нове вештине.

¹⁰ Жељко Бјелајац, *Трговина људима-Злочин против човечности*, Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду, Нови Сад, 2014, стр. 378.

¹¹ Маша Аврамовић, Ивана Радовић, Мелита Ранђеловић, *Борба против трговине људима: приручник за наставнике*, АСТРА – Акција против трговине људима, Београд, 2011, стр. 4–5.

У том правцу, потребно је афирмисати креативни дух код младих и подстицати их да развијају практичне антитрафикинг активности у школи, на пример, предлагајући им:¹²

- Да организују пројекцију неког од изабраних играних филмова који се баве трговином људима и разговор о филму. Пројекцији би могли да присуствују ученици, наставници, стручни сарадници, родитељи;
- Да могу позвати у госте неку организацију која се бави проблемом трговине људима и организовати трибину или радионицу на ову тему. На радионици/трибини би могли да учествују ученици из других одељења, наставници, стручни сарадници, као и родитељи;
- Да осмисле плакате и истакну их по школи како би својим вршњацима, наставницима, родитељима указали на проблем трговине људима;
- Да направе флајере које ће делити својим вршњацима, наставницима, родитељима са саветима на који начин могу избећи ризик од трговине људима;
- Да организују презентацију резултата анкете о трговини људима коју су спровели у школи уз дискусију о добијеним резултатима;
- Да за време одмора или у договору са управом школе, изведу перформанс на тему трговине људима.

Задатак наставника/едукатора је да кроз дијалог и дебате „уведу у свест“ младих, питање модерног ропства, као актуелно животно питање, а не питање прошлости које их не дотиче. Едукација у том погледу не сме се свести на фактичку информисаност, већ мора бити пројектована тако, да истовремено подразумева „позив на акцију“, односно да ученици/студенти размисле о свом нивоу укључености, схватајући да практичним и теоријским образовањем добијају потенцијал за промену. Наравно, поред мотивације за помагање другима, стечена знања о трговини људима, ученици/студенти морају користити преваходно за сопствену сигурност, јер су квалитетном едукацијом и обуком дошли у посед ефикасних алата за самозаштиту.

Међу основним задацима које школа треба да оствари јесте оспособљавање ученика за самосталну примену стечених знања у потпуно новим и различитим животним околностима, што у највећој мери подразумева развој стваралачког мишљења. Примена знања у новим ситуацијама и развој стваралачког мишљења јесу основни и трајни циљеви проблемске наставе.¹³ Ако едукатор може да се повеже са учесницима, онда ће и учесници бити отворенији да приме поруку и да промене свој став или понашање, посматраће едукатора као поуздан извор информација и вероваће у примљене информације.¹⁴ Интерактивни приступ у том погледу је најунчиовитији. Тим пре, јер трговина људима није обична и једноставна тема, већ тема која суштински и садржајно представља прави изазов. Отворена и стална комуникација са младима,

¹² Ибид, стр. 62.

¹³ Александра Мандић, „Интерактивно учење у проблемској настави“, www.edusoft.rs/cms/.../проблемска_настава_математике_.пдф/08/12/2015.

¹⁴ Марија Анђелковић, Маријана Глигорић и др., *Трговина људима – приручник за вршњачку едукацију са анализом добрих пракси превентивно едукативних радионица*, АСТРА – Акција против трговине људима, Београд, 2008, стр. 26.

уливање знања, самопоуздања, контролисање ситуација и управљање вештинама, сложени су и захтевни задаци у изграђивању капацитета и способности да се одупремо трговини људима. Класичним обликом информисања и предавања, може се задовољити само одређена форма, стицања површног знања о трговини људима, али то сигурно неће дати дугорочне и опипљиве резултате. Важно је знати да постоје бројни корисни ресурси на располагању за наставу о трговини људима. Едукативни програми о различитим темама у оквиру трговине људима, који су дизајнирани да задовоље теоријске и практичне потребе ученика/студената, са циљем да они афирмишу промовисање ефикасне политике за борбу против трговине људима, могу се спроводити искључиво кроз интерактивну наставу. Такав приступ у овом домену је посебно учинковит и не би требао да има алтернативу.

Интерактивна настава или учење подразумева сложен поступак који тежи да имитира процес сазнавања какав се одвија у аутентичним животним околностима и води једном целовитом искуственом доживљају, употребљивом и трајном. У интерактивном процесу учења остварује се сарадња између наставника и ученика и то у облику заједничке конструкције нових знања и у виду активности наставника и ученика које су комплементарне, односно које се допуњују. Код овог начина рада то се постиже кроз планирано, вођено и временски скраћено пролажење кључних фаза оваквог учења:¹⁵

- Ученици се најпре уводе у контекст теме којом желимо да се бавимо;
- Креира се ситуација која свима омогућава да активно учествују у истраживању и изналагању решења за постављени проблем;
- Кроз дискусију се размењује, објашњава, прецизира и уобличује искуство;
- Успоставља се веза са постојећим знањима и праве се различите генерализације.

Активно учешће, особе која је преживела трауму, односно жртве трговине људима у едукативним програмима, показало се посебно делотворним. Наиме, млади ће, кроз разговор са жртвом, боље разумети тежину проблема, развијајући перцепцију о истом. Такође, уз истовремено поистовећивање и саосећање са жртвом, ствара се позитиван емотивни набој, који може бити од помоћи за унапређење осећаја солидарности са другима, што је од кључне важности за формирање здраве и друштвено одговорне личности интегрисане у систем савременог колективног живљења.

Напослетку, едукација младих о трговини људима, мора да се спроводи са крајњим опрезом. Неке „лекције“ о трговини људима, код посебно „осетљиве“ деце могу допринети појави конфузности, развити одређене страхове, бити погрешно схваћене и протумачене на пример, на начин, да су многи људи зли, да је опасно склапати пријатељства, да је ризично дружити се, путовати и слично. То може утицати да се деца самоизолирају или развију неку врсту виртуелних или стварних фобија, које су ограничавајуће за њихов даљи биопсихолошки развој.

¹⁵ Anđelija Ivkov-Džigurski, „O interaktivnoj nastavi – prezentacija 1, Interaktivna –responsibilna nastava – prezentacija 2“, www.dgt.uns.ac.rs/download/inovacije_7.ppsx/08/12/2015.

Резултати и дискусија

Феномену трговине људима, како код нас, тако и у свету, дуже време се поклањала недовољна пажња, усредсређена на један вид, сегмент, или конкретан случај у непосредном или ширем окружењу, без идеје о подизању колективне свести и разумевања, шта је то, заправо, модерно ропство. То је појава која се не може посматрати уско, већ као сложени склоп узрока, последица, ускраћивања елементарних људских права и слобода, и дискриминација. Анализирати овај проблем као изолован, доприноси замагљивању његове суштине и реалности. Наиме, дуго је времена прошло до општег консензуса о томе да проблем трговине људима превасходно треба решавати из перспективе људских права, што подразумева фокусирање на напоре да се обнове најосновнија људска права и слободе за жртве трговине људима.

Упркос томе, што су протекле деценије отклоњене бројне препреке које су овај злочин чиниле „невидљивим“ као што су: неадекватна законска регулатива; често поистовећивање са другим кривичним делима, као што су проституција и кријумчарење људи; неадекватна заштита жртава; механичко примењивање закона, итд., још увек није у довољној мери изражена свест о томе, колико је овај злочин погубан по човечанство у целини. Едукација, подизање колективне свести и информисаност о томе шта је то заправо трговина људима, у Републици Србији, али и у земљама у региону, изостаје или се не спроводи на адекватан и делотворан начин.

Истраживање које је за потребе овог рада, обављено у периоду од 15.11.2015. године до 25.12.2015. године, имало је за циљ да одговори на питање колико је наша омладина едукована о трговини људима. Истраживање је спроведено методом анкетања, истраживачком техником - лицем у лице на случајном узорку од 300 испитаника (130 ученика гимназија у Београду и 170 студената Београдског универзитета, настањених у студентским домовима). На основу методологије која је успостављена приликом спровођења овог истраживања, обухваћене су следеће категорије испитаника:

- Полна структура испитаника: 68% жена и 32% мушкараца;
- Старосна структура испитаника: између 16 и 23 године.

Истраживање је спроведено кроз једноставна питања:

1. Да ли знате шта је то трговина људима?
2. Да ли постоји разлика између проституције, трговине људима и кријумчарења људи?
3. Да ли и Ви можете постати жртва трговине људима?

На прво питање: „Да ли знате шта је то трговина људима?“, само 32% испитаника дало је прихватљив одговор; 40% испитаника дало је конфузне и нејасне одговоре који се не могу прихватити; 28% испитаника није знало да одговори на постављено питање.

На друго питање: „Да ли постоји разлика између проституције, трговине људима и кријумчарења људи?“, чак 40% испитаника је одговорило да не

види разлику између тих појава; 43% испитаника је дало одговоре који се могу прихватити; 17% испитаника одговорило је на конфузан и неприхватљив начин.

На треће питање: „Да ли и Ви можете постати жртва трговине људима?“, 64% је испитаника је одговорило са не; 24% испитаника је одговорило на прихватљив начин, да се то свакоме може десити; док је 12% испитаника одговорило са „не знам“.

Ово истраживање, иако је спроведено на узорку који није репрезентативан, сугерише да млади људи без обзира што су под највећим ризиком од уласка у ланац трговине људима, нису у довољној мери обухваћени програмима превенције и едукације, те на тај начин нису „оснажени“ да заштите себе и своју околину од трговине људима.

Закључак

Трговина људима је комплексна друштвена појава са дубоким коренима који досежу далеко у историју. Заправо, то је појава која се не може искоренити, јер траје од постојања човечанства. Зато је реално говорити, не о искоренјивању ове појаве, већ о њеном сузбијању и свођењу на што минималнију меру, која је „подношљива“ за друштво. Изузетно тежак и бруталан карактер, овог феномена, најбоље се може препознати кроз трговину људским органима.

Наиме, у последње време, облик трговине људима, зарад одстрањивања органа, као најмрачнија и најбизарнија појава модерног доба, добија на значају и пажњи међународне јавности, која се суочава са чињеницом да црно тржиште трговине људским органима, никада није било развијеније.

Зато је у односу на било коју противмеру, веома важно сагледати и успоставити јасно појмовно одређење овог кривичног дела, и разграничити га од сродних кривичних дела, попут проституције и кријумчарења људи. Потом, значајно је, дефинисати узроке и последице, људске и стратегијске ризике, карактеристике жртава и „трговаца“, елементе и фазе процеса трговине људима, те напослетку разрадити превентивне стратегије и акције за његово сузбијање. Истовремено, нужно је успостављање међународне сарадње и интензивирање исте, посебно са државама у региону, међународним организацијама, невладиним организацијама и другима који су укључени у фронт за сузбијање и превенцију модерног ропства.

У датом контексту, едукација је врло важан сегмент за подизање нивоа самозаштите и спречавања трговине људима. Стицањем специфичних знања циљних група о трговини људима, као што су: полицајци, цариници, здравствени радници, социјални радници, просветни радници, радници у правосуђу, службеници у конзуларним и дипломатским представништвима, војни аташеи, невладине организације, новинари и представници медија, стручно особље које брине о жртвама трговине људима итд., сужава се маневарски простор модерним робовласницима. При том, изнад свега, важно је ставити акценат на едукацију деце, омладине и жена, као посебно подложних и рањивих категорија становништва.

Литература:

1. Anđelković, Marija; Gligorić, Marijana; et al. (2008): Trgovina ljudima – priručnik za vršnjačku edukaciju sa analizom dobrih praksi preventivno edukativnih radionica, ASTRA – Akcija protiv trgovine ljudima, Beograd.
2. Avramović, Maša; Radović, Ivana; Randelović, Melita (2011): Borba protiv trgovine ljudima: priručnik za nastavnike, ASTRA – Akcija protiv trgovine ljudima, Beograd.
3. Banović, Božidar; Bjelajac, Željko (2012): „Traumatic experiences, psychophysical consequences and needs of human trafficking victims“, Vojnosanitetski pregled, vol. 69, iss. 1, Uprava za vojno zdravstvo MO Srbije, Beograd.
4. Bjelajac, Željko (2014): Trgovina ljudima-Zločin protiv čovečnosti, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Novi Sad.
5. Bjelajac, Željko; Jovanović, Milovan (2014): „Trgovina ljudskim organima-Zločin savremenog doba“, Politička revija, Vol.39, br. 1/2014, Institut za političke studije, Beograd.
6. Bjelajac, Željko; Marković, Miloš; Pavlović, Zoran (2012): „Particulars of Modern Slavery as a Deviant Social Phenomenon“, Review of International Affairs, Vol. LXIII, No. 1146, April-June 2012, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.
7. Bjelajac, Željko; Spalević, Žaklina; Banović, Božidar (2013): „Psychophysical status of human trafficking victims“, HealthMED journal, Volume 7, Number 4, DRUNPP, Sarajevo.
8. Ivkov-Džigurski, Anđelija (2012): O interaktivnoj nastavi – prezentacija 1, Interaktivna – odgovorna nastava – prezentacija 2, www.dgt.uns.ac.rs
9. Lookadoo, Regan (2012-2014): „Human Trafficking and Teacher Awareness: Equipping Teachers with Knowledge and Resources to Combat Human Trafficking“, <http://www.campbellsville.edu>
10. Mandić, Aleksandra: „Interaktivno učenje u problemskoj nastavi“, www.edusoft.rs
11. <https://sr.wikipedia.org>
12. <https://exoduscry.com>

COLLECTIVE CONSCIOUSNESS RAISING AND EDUCATION OF YOUNG PEOPLE IN RESPONSE TO EXPANSION OF HUMAN TRAFFICKING

Summary: Human trafficking is a serious crime that is difficult to violate human rights. It is a form of criminal activity that exploits people in the cruelest of ways. Victims are recruited with false promises of well-paid jobs and attractive opportunities, and then face the mental and physical torture, sexual exploitation, forced labor and others. Human trafficking has indeed become a global threat to hundreds of thousands of vulnerable women, men and children around the world. Global efforts to combat human trafficking by promoting policies that criminalises traders and provide protection to victims, do not give satisfactory results. Therefore, raising collective awareness of human trafficking and education of youth in response to the expansion of this phenomenon, it is an important step in the prevention or self-protection and assisting others in their environment in order not to become victims of this cruel crime against humanity.

Key words: human trafficking, crime, collective awareness, education, prevention